
Goran
MILAS

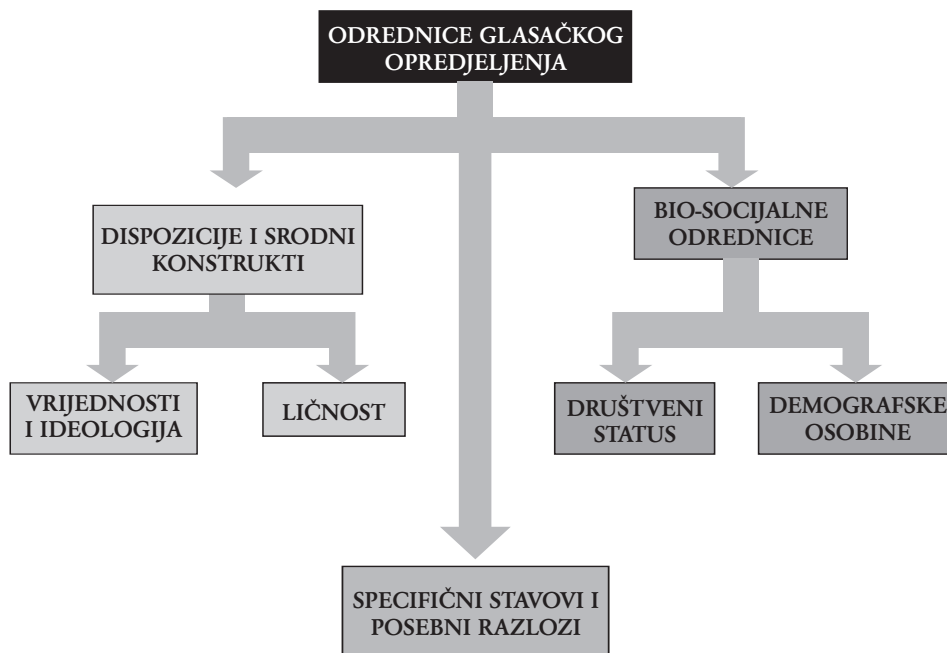
Ivan
RIMAC

Stanko
RIHTAR

ODREDNICE
I RAZLOZI
GLASAČKOG
OPREDJELJENJA

Mogućnost predviđanja izborne odluke birača oduvijek je bila u središtu pozornosti istraživača zaokupljenih proučavanjem javnog mnijenja. Razlozi takve usredotočenosti nisu samo pragmatične naravi. Pokušaj predviđanja ponašanja u društvenim znanostima, osobito psihologiji, ima dugu tradiciju, a velik broj postavljenih teorija i modela svjedoče o tome da nijedna teorija nije ponudila konačno i neupitno rješenje. Što istraživanje ponašanja birača i donošenja biračke odluke mogu ponuditi psihologijskoj teoriji? Riječ je o jednom od rijetkih ponašanja čije je ishode, barem na kolektivnoj razini, moguće pratiti izvan laboratorija. No, valja ipak priznati da se većina istraživanja zastavlja na namjerama ponašanja, ne baveći se samim izbornim ponašanjem. Argumentacija za takav postupak je dvojaka, namjere ponašanja za većinu teorija, osobito one najutjecajnije (Fishbein, 1967.; Fishbein i Ajzen, 1975.), predstavljaju važnu odrednicu samog ponašanja i s njime su u uskoj vezi, ali istodobno je istraživanje ponašanja povezano s određenim poteškoćama, ponajprije narušavanjem glasačke anonimnosti. Zbog toga, kada govorimo o pronicanju u razloge i odrednice glasačkog ponašanja mislimo uglavnom na namjere ponašanja, prešutno izjednačavajući jedno s drugim.

Velik dio istraživačke građe, što su je od osnutka Instituta Pilar prikupili istraživači u okviru projekta istraživanja javnog mnijenja, usmjeren je upravo prema otkrivanju temeljnih i najsnažnijih odrednica glasačkog opredjeljenja. Govorimo li o čimbenicima koji utječu na izbor političkog kandidata ili stranke, valja lučiti barem tri kategorije takvih utjecaja: odrednice koje odražavaju biološka ili društvena obilježja pojedinca, poput društvenog statusa ili demografskih osobina; one obuhvaćene različitim dispozicijskim kategorijama koje trajnije utječu na dosljednost u nečijem ponašanju ili odrednice niže razine, poput specifičnih stavova kao reakcija na poseban splet vanjskih okolnosti.

Slika 1
Temeljne odrednice glasačkog opredjeljenja

Društveni su se znanstvenici desetljećima trudili proniknuti u razloge dosljednosti biračkog ponašanja. Društveni status zarana je prepoznat kao jedna od najvažnijih odrednica stranačkog izbora (Lazarsfeld i sur., 1948.), a uočenu pravilnost potvrdila su i sva kasnija istraživanja, podjednako ona provedena u inozemstvu i Hrvatskoj (Grdešić, 1991.; Rimac, 1992.; Bulat i Štrelov, 1995.).

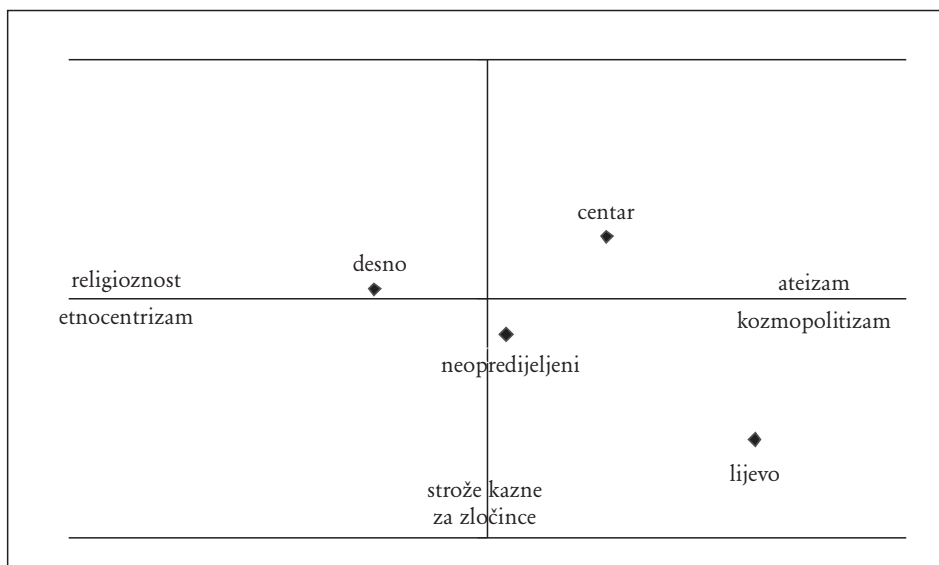
Analizom podataka prikupljenih u nizu istraživanja provedenih pred izbore 1992. (Lamza i sur., 1992.a, b, c, d) utvrđena je socijalna profiliranost biračkog tijela stranaka koje su sudjelovale na izborima (Rimac, 1992.). Četiri analizirane skupine ispitanika (opredijeljeni za stranke “ljevice”, stranke “desnice”, stranke “centra”¹ i neodlučni) mogu se, kako je pokazalo istraživanje, razlikovati u prostoru različitih socio-demografskih pokazatelja. Vjerojatnim glasačima stranaka “desnice”, među kojima je veći udio Hrvata, svojstveno je slabije obrazovanje, religioznost. Veću naklonost strankama “centra” iskazali su obrazovaniji i mlađi glasači, naročito studenti. Stranke “ljevice” u to su vrijeme imale veću potporu Srba, a manje od prosjeka su im bili naklonjeni Hrvati. Neodlučni glasači prepoznati su kao heterogena skupina koja se po većini obilježja smješta između političkih struja “desnice” i “centra”, a prema nekim karakteristikama i između “centra” i “ljevice” (primjerice, nacionalnoj strukturi). Dobiveni rezultati potvrdili su ranije nalaze o određenoj važnosti socio-demografskih

čimbenika i ukazali na zamjetan utjecaj socijalizacijskih faktora, pogotovo u razdoblju školovanja.

Povezanost između socio-demografskih pokazatelja i sklonosti pojedinoj političkoj stranci u prošlosti je tumačena na različite načine. Prema Lipsetu (1960.) političko sučeljavanje različitih stranaka predstavlja svojevrsan prijevod klasne borbe na demokratski jezik, pri čemu pojedine stranke zastupaju interese različitih društvenih grupa. Lazarsfeld i suradnici (1948.) povezanosti pristupaju na različit način, tumačeći ga obranom vlastitih stavova od informacija koje bi ih mogle poljuljati. Takvoj psihičkoj obrani najviše pridonosi podrška skupine istomišljenika s kojima pojedinac živi, radi ili prijateljuje, u pravilu načinjene od pripadnika istog društvenog sloja. Na posredan način, okružuje pojedinca mehanizmima socijalizacije i društvene kontrole, kako drže autori, utječe na njegove političke sklonosti i ponašanje.

No, dosljednost političkog ponašanja, osobito onoga koje se iskazuje na izborima, nipošto se ne može potpuno objasniti društvenim statusom ili klasom kojoj osoba pripada. Povezanost između društvenog položaja i glasačke naklonosti u većini je istraživanja razmjerno oskudna. Istraživanja provedena u nas upućuju također na tek manju proporciju tako objašnjene varijance stranačkog izbora. Ne sporeći važnost društvenog statusa, Eysenck je upozorio na često podcjenjivanu ulogu ličnosti u oblikovanju stavova i posredno, u političkom odlučivanju (Eysenck, 1954.; Eysenck i Wilson, 1978.). Ni veza između ličnosti i političkog ponašanja, međutim, nije odveć čvrsta, u svakom slučaju nedovoljna za proglašavanje osobina ili crta ličnosti glavnim odrednicama biračkih sklonosti. Društveni i politički stavovi, koji prema Eysencku (1954.) predstavljaju temeljne sastavnice ideologije, srodni su konstrukt osobi na ličnosti (Milas, 1998.), ali su zbog svoje specifičnosti bliži političkom ponašanju. U podjednakoj su mjeri odraz bioloških i društvenih odrednica koje zajedno tvore socijalizacijski okvir u kojem se oblikuju. No, protivno brojnim pretpostavkama i nalazima o njihovoj značajnoj ulozi u biračkom ponašanju i naklonosti političkim strankama (Eysenck i Wilson, 1978.), istraživanja provedena u nas utvrdila su tek malu korespondenciju između ideološke usmjerenosti i stranačke naklonosti. Istraživanje Milasa i Rihtara (1997.), provedeno na reprezentativnom uzorku hrvatskog pučanstva, pokazalo je kako je utjecaj ideoloških odrednica razmjerno oskudan i kako se njima ne može objasniti bitno više od 20% ukupne varijance stranačke naklonosti i namjera glasovanja što ukazuje na moguću važnost različitih neideoloških čimbenika. Među ideološkim

odrednicama najveću težinu, kako je pokazalo istraživanje, imali su etnocentrizam, religioznost i autoritarnost, određena osobine u većoj mjeri svojstvene poklonicima desnih (konzervativnih) stranaka i njihovim vjerojatnim glasačima. Mnogo je mogućih pretpostavki zašto ideološke odrednice nemaju većeg utjecaja na političko izjašnjenje. Jedna od njih svakako je ona o slaboj korespondenciji između stranačkih programa i ideoloških uvjerenja uslijed niske naobrazbe ili skromnog kognitivnog potencijala birača. Istraživanje što su ga ranije proveli Milas i Rimac (1994.) posvjedočilo je o razlikama između opažaja političkog prostora osoba nižeg i onih višeg stupnja naobrazbe. Kod prvih je percepcija bila znatno složenija, vjerojatno kako su pretpostavili autori, zbog osjetne uloge nebitnih i idiosinkratičnih kriterija korištenih prilikom procjenjivanja stranaka. Stoga je u istraživanju ideoloških čimbenika, kao mogućih odrednica političke naklonosti, vođeno računa i o naobrazbi osobe, ali se pokazalo da unatoč tome što u osoba višeg obrazovanja ideološke odrednice imaju nešto veću ulogu u oblikovanju stava prema strankama, proporcija tako objašnjene varijance političkog izjašnjenja i nadalje ostaje vrlo skromna.

Slika 2

Naklonost strankama u odnosu na ideološko opredjeljenje (rezultati diskriminacijske analize, Milas i Rihtar, 1997.)

O ograničenom utjecaju širokih ideoloških dimenzija na biračko ponašanje svjedoči i istraživanje njihove dosljednosti u razmjerno kratkom vremenskom razmaku. Milas je 2000. objavio studiju temeljenu na istraživanju javnog mnijenja (Lamza i sur., 1998.), reprezentativnog uzorka hrvatskog pučanstva, pri čemu se nastojalo utvrditi

razmjere nedosljednosti u biračkom ponašanju i proniknuti u razloge mijenjanja glasačke odluke. Istraživanje je pokazalo kako se ispitanici ponašaju razmjerno nedosljedno jer ih je približno polovina unutar intervala od tri godine namjeravala promijeniti stranku za koju će vjerojatno ubuduće glasovati. Većina njih nije bila sklona samo promjeni stranke već i ideološke grupacije kojoj namjerava pokloniti povjerenje, tako da se može reći kako su demonstrirali podjednako stranačku i ideološku nedosljednost. Odljev birača iz stranke u stranku većim dijelom, kako su pokazale diskriminacijske analize, nije objašnjiv društvenim statusom koji bi korespondirao s profilom stranke, već poglavito stavom prema tadašnjoj vlasti. Rukovodeći se trenutnom političkom zbiljom i procjenjujući aktualne i specifične probleme, birači se nužno ponašaju nedosljedno napuštajući trajnije (ideološke) odrednice vlastitog glasačkog opredjeljenja. Takvo ponašanje najbolje opisuje model “zajedničkog spremnika” što ga je autor predložio u radu. Njime se pretpostavlja da, izuzev čvrste jezgre poklonika svake stranke, većinu biračkog tijela čine glasači potpuno nedosljedna ponašanja koji se čas priklanjaju jednoj, čas drugoj stranci, ovisno o akcidentalnim činiteljima, procjene trenutne političke zbilje ili vrednovanju ponuđenih programa.

	Učestalost	Postotak	Postotak od izjašnjenih
Nedosljedni	677	19,5	28,4
Dosljedni u izboru političkog bloka	413	11,9	17,3
Dosljedni u izboru stranke	1.291	37,2	54,2
Bez odgovora	1.093	31,5	
Ukupno ispitanika	3.474	100	

Tablica I
Podaci o dosljednosti pri namjeri glasovanja (Milas, 2000.)

S obzirom na ograničen značaj ideoloških čimbenika kao odrednica biračkog ponašanja, istraživači su se često okretali manje specifičnim stavovima kao vjerojatnijim utjecajima i stoga preciznijim prediktorima izborne odluke. To je ujedno i jedno od osnovnih načela u pokušaju predviđanja ponašanja. U mnogim se istraživanjima, koja su bezuspješno pokušavala povezati široke stavove sa specifičnim ponašanjem, pokazalo da razlog izostajanja značajnije povezanosti leži u različitim razinama na kojima se iskazuju eksplanatorni konstrukti i ponašanje. Opći je zaključak bio kako se na temelju globalnih crta ne može predviđati neko specifično ponašanje (Fishbein i Ajzen, 1975.). Prognoza će biti tim uspješnija što stavovi, na temelju ko-

jih se ona obavlja, budu bliži ponašanju. Zbog toga smo i u Institutu obavili niz istraživanja u kojima su se nastojali pronaći specifičniji stavovi i razlozi značajni za izbornu odluku. Autori su se pritom uglavnom usredotočili na razloge kojima je motivirana odluka o izboru određenog političkog kandidata ili stranke ili povezivanjem određenih uskih i specifičnih stavova s političkim izjašnjavanjem.

Rihtar je tako u istraživanju provedenome 1992., na reprezentativnom uzorku punoljetnog stanovništva Hrvatske, pokazao da se uz heterogenost razloga biračkog izbora može govoriti i o relativno visokoj zastupljenosti racionalnog opredjeljivanja na temelju stranačkih programa i stavova predsjedničkih kandidata. Rezultati su pokazali da su se birači oporbe 1992. češće opredjeljivali na temelju programa i stavova u odnosu na one koji su izabrali vladajuću stranku i njezinog kandidata. Uz to, pokazalo se da se na osobama – stranačkim predstavnicima – u većoj mjeri zasnivalo opredjeljivanje za umjerenije nego za radikalnije političke opcije. Istraživanje je kako vidimo pokazalo različit stupanj racionalnosti, sadržan u odluci o izboru različitih političkih opcija. Nažalost, iako je riječ o provjeri utjecaja specifičnih stavova (o osobama, programu ili povjerenju i simpatijama) na političku odluku, varijable su zbog potreba istraživanja uopćene, zbog čega se gube njihova posebna obilježja. Korelacija između izbora neke određene stranke i nekog određenog razloga time biva prigušena te ovo istraživanje ne može na pravi način svjedočiti u prilog većoj prediktivnoj vrijednosti specifičnih varijabli.

Drugim se istraživanjem pokušalo utvrditi razloge koji leže u osnovi odluke o izboru predsjedničkih kandidata (Milas, 1992.b). Pokazalo se da se poželjne osobine budućeg predsjednika mogu podijeliti na one univerzalno poželjne, odnosno vrlo važne predstavnicima svih političkih skupina, te one koje predstavljaju specifikum poklonika samo pojedinih kandidata. U prvoj su grupi osobine predsjednikovog karaktera ili temperamenta poput poštenja, odlučnosti, empatije i tolerancije. Grupu osobina koja se kod većine ne ocjenjuje važnom za budućeg predsjednika sačinjavaju vjera, spol i dob kandidata. Istraživanje ukazuje na važnost specifičnih razloga pri odlučivanju o predsjedničkim kandidatima, ali je okupljeni registar obilježja ipak preskroman da bi postao osnovom preciznog predviđanja. Uzimajući u obzir vrijednosti dobivenih kaničkih korelacija, objašnjena varijanca izbornog ponašanja nije veća od 30%, što je ipak razmjerno skroman rezultat.

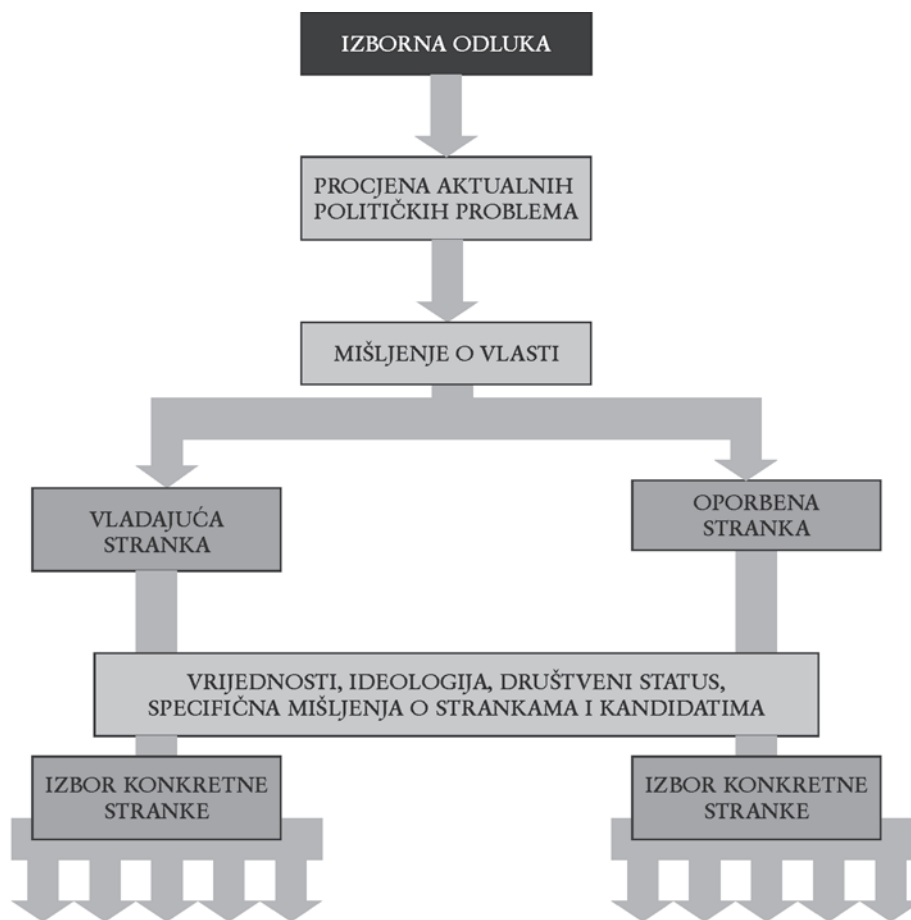
U radu Lamze Posavec i Milasa (2000.) koji se bave sličnom problematikom proučene su glavne motivacijske

odrednice glasačkog opredjeljivanja građana na izborima za predsjednika Republike Hrvatske 2000. godine i specifični razlozi glasanja za pojedine od vodećih predsjedničkih kandidata. Radom se pokazalo da se na promatranim izborima odluka birača pretežno temeljila na percipiranim elementima programske orijentiranosti kandidata (bilo onima sasvim općenitog i apstraktnog značaja, bilo na njihovoj konkretizaciji u smislu očekivanog prinosa ostvarenju temeljnih nacionalnih ciljeva), a u vrlo velikoj mjeri i na procjeni njihovih moralnih kvaliteta. Budući da su ti elementi odlučivanja bili podjednako odlučujući za izbor svih vodećih kandidata, za razlikovanje potencijalnih glasača pojedinih predsjedničkih kandidata mnogo su se korisnijima pokazali općenito manje važni razlozi opredjeljivanja, znatno niže rangirani u hijerarhijskoj strukturi dominantnih izbornih motiva. Riječ je ponajprije o nekim osobinama ličnosti i stranačkoj pripadnosti kandidata te percipiranom odnosu prema politici dotad vladajuće stranke i prijašnjeg Predsjednika Republike.

Rad koji se najviše približio cilju utvrđivanja značaja specifičnih razloga pri donošenju političke odluke temelji se na nizu istraživanja provedenih između 1993. i 1996. (Lamza i sur., 1993.; 1995.a; 1995.b; 1996.). Pokazao je da su takvi razlozi nasuprot općem uvjerenju uvelike odgovorni za političko opredjeljivanje građana (Milas, 1998.). Takav je zaključak logičan ishod ranije provedenih istraživanja koja su ukazala na to da se u Hrvatskoj izborna odluka tek manjim dijelom može pripisati ideološkim čimbenicima. Podrobna multivarijatna statistička analiza je pokazala da se na temelju iskazanog mišljenja o vlasti može razmjerno dobro predvidjeti hoće li netko glasovati za vladajuću ili neku od oporbenih stranaka, ali ne i to koju će oporbenu stranku konačno izabrati. Pretpostavljeno je stoga da se birački izbor temelji na dvorazinskom procesu odlučivanja; prvoj razini u kojoj se osoba opredjeljuje između vladajuće i oporbenih stranaka i drugoj, u kojoj osoba naklonjena oporbi, rukovodeći se drugim razlozima, odlučuje kojoj će stranci u konačnici povjeriti glas.

Upravo opisani radovi koji se bave odrednicama glasačkog opredjeljenja uzeti u cjelini nude određene zaključke, ali i otvaraju brojna nova pitanja. U nizu se iznesenih istraživanja pokazalo kako je izbornu odluku najjednostavnije iščitati iz zadovoljstva ili nezadovoljstva dosadašnjom vlašću. Na taj je način moguće odrediti hoće li neka osoba vlastiti glas povjeriti stranci (strankama) na vlasti ili onima u opoziciji. Međutim, veću preciznost od te teško je postići. Preostali potencijalno važni momenti u odlučivanju razmjerno su slabe prediktivne vrijednosti.

Ipak, radovi upućuju da bi se dvostupanjskim predviđanjem, u kojem bi prvi korak predstavljalo razgraničavanje oporbe od vlasti, moglo donijeti određenog ploda. U drugom koraku namjera glasovanja mogla bi biti objašnjena sekundarnim razlozima poput ideoloških, društvenih, demografskih ili, još važnijih, specifičnih problema o čijem rješavanju stranke imaju sučeljena i javnosti poznata mišljenja.

Slika 3
Hipotetički model
višerazinskog modela
izbornog odlučivanja

Pitanje koje se nameće svakako je ono o stabilnosti dobivenih rezultata odnosno vremenskoj postojanosti spoznaja. Naime, čini se pomalo nelogičnim da odrednice smatrane važnima u većini političkih odluka poput ideologije ili socio-demografskih varijabli budu u toj mjeri marginalizirane kao mogući prediktori glasačkog opredjeljenja. Valja stoga biti iznimno oprezan. Cjelokupna društvena situacija u Hrvatskoj u određenoj mjeri pogoduje rastu važnosti specifičnih faktora. Tome u prvom redu pri-

donosi niska razina političke kulture i obaviještenosti većine građana, ali su s druge strane podjednako važni čimbenici poput nedovoljne stranačke profiliranosti što pojedinim strankama još uvijek daje odlike širokih pokreta bez jasnih ideoloških smjernica. U budućnosti se stoga može očekivati određeni porast važnosti dispozicijskih dimenzija. Ipak, ne može se izbjeći opći zaključak da će i nadalje presudnu ulogu u političkom opredjeljivanju imati specifična mišljenja i razlozi potaknuti konkretnom društvenom i političkom zbiljom. Među njima svakako najvažnije mjesto zauzimaju stavovi o vlasti odnosno načinu na koji ona upravlja državom i implikacijama njezine politike na pojedinca. Podudarnost ideološke matrice uvijek će stoga biti sekundarna u odnosu na sposobnost vlasti u rješavanju egzistencijalnih problema kojima je Hrvatska u istraživanome desetgodišnjem razdoblju obilovala. Drugi je važan preduvjet rasta važnosti dispozicijskih i socio-demografskih varijabli rješavanje krupnih društvenih problema koji u ovome trenutku u najvećoj mjeri utječu na političke sklonosti.

¹ Razvrstavanje je provedeno sukladno nalazima faktorske analize o sklonostima prema pojedinim političkim strankama u Hrvatskoj (Milas, 1992.a).

BILJEŠKA

LITERATURA

- Bulat, N. i Štrelov, D. (1995.), Neke determinante izbornog ponašanja građana na izborima 1992. godine, u: S. Vrcan, D. Lalić, Z. Pokrovac, N. Bulat i D. Štrelov, *Pohod na glasače: Izbori u Hrvatskoj 1990.-1993.*, Split, Puls.
- Eysenck, H. J. (1954.), *The psychology of politics*, New York, Praeger.
- Eysenck, H. J. i Wilson, G. D. (1978.), *The psychology of ideology*, Baltimore, MD, University Park Press.
- Fishbein, M. (1967.), Attitude and the prediction of behavior, u: M. Fishbein (ur.), *Readings in attitude theory and measurement*, 477-492, New York, Wiley.
- Fishbein, M. i Ajzen, I. (1975.), *Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research*, Reading, Addison-Wesley.
- Grdešić, I. (1991.), Izbori u Hrvatskoj: Birači, vrednovanja, preferencije, u: I. Grdešić, M. Kasapović, I. Šiber i N. Zakošek, *Hrvatska u izborima '90*, Zagreb, Naprijed.
- Lamza Posavec, V. (1995.), *Javno mnijenje: Teorije i istraživanje*, Zagreb, Alinea.
- Lamza, V., Milas, G., Rihtar, S. i Rimac, I. (1992.a), *Javno mnijenje Hrvatske/sviibanj '92., Stavovi o mirovnoj akciji UN, stavovi o hrvatskoj vlasti, strankama i političkim djelatnicima, stavovi o budućnosti*, Zagreb, Institut za primijenjena društvena istraživanja.

- Lamza, V., Milas, G., Rihtar, S. i Rimac, I. (1992.b), *Javno mnijenje Hrvatske, Izbori 1992., Izvještaj br. 1*, Zagreb, Institut za primijenjena društvena istraživanja.
- Lamza, V., Milas, G., Rihtar, S. i Rimac, I. (1992.c), *Javno mnijenje Hrvatske, Izbori 1992., Izvještaj br. 2*, Zagreb, Institut za primijenjena društvena istraživanja.
- Lamza, V., Milas, G., Rihtar, S. i Rimac, I. (1992.d), *Javno mnijenje Hrvatske, Izbori 1992., Izvještaj br. 3*, Zagreb, Institut za primijenjena društvena istraživanja.
- Lamza, V., Milas, G., Rihtar, S. i Rimac, I. (1993.), *Stavovi o hrvatskoj vlasti, strankama i političkim djelatnicima*, Zagreb, Institut za primijenjena društvena istraživanja.
- Lamza, V., Milas, G., Rihtar, S. i Rimac, I. (1995.a), *Javno mnijenje Hrvatske/prosinac 1994.: Stavovi o hrvatskoj vlasti, strankama i političkim djelatnicima*, Zagreb, Institut za primijenjena društvena istraživanja.
- Lamza, V., Milas, G., Rihtar, S. i Rimac, I. (1995.b), *Javno mnijenje Hrvatske/kolovoz-rujan 1995.: Odnos javnosti prema vojnoj akciji "Oluja", stavovi o hrvatskoj vlasti, opće raspoloženje i očekivanja od budućnosti*, Zagreb, Institut za primijenjena društvena istraživanja.
- Lamza, V., Milas, G., Rihtar, S. i Rimac, I. (1996.), *Javno mnijenje Hrvatske/listopad 1996.: Stavovi o hrvatskoj vlasti, strankama i političkim djelatnicima*, Zagreb, Institut za primijenjena društvena istraživanja.
- Lamza Posavec, V., Milas, G., Rihtar, S. i Rimac, I. (1998.), *Javno mnijenje Hrvatske/rujan 1998.: Stavovi o hrvatskoj vlasti, strankama i političkim djelatnicima*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Lazarsfeld, P. F., Berelson, B. i Gaudet, H. (1948.), *The people's choice*, New York, Columbia University Press.
- Lipset, S. M. (1960.), *Political man*, New York, Doubleday & Company.
- Milas, G. (1992.a), Mišljenje javnosti o hrvatskim političarima i političkim strankama kao pokazatelj dimenzionalnosti i prirode hrvatskog političkog prostora, *Društvena istraživanja*, 1, 245-264.
- Milas, G. (1992.b), Mišljenje građana o poželjnim karakteristikama predsjednika Republike, u odnosu na vlastito biračko opredjeljenje, *Društvena istraživanja*, 1, 285-295.
- Milas, G. (1998.), *Korelacijska i eksperimentalna studija odnosa temeljnih dimenzija društvenih stavova, ličnosti i društvene poželjnosti*, doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski fakultet.
- Milas, G. (2000.), Razlozi nedosljednosti: tko i zašto mijenja glasačku odluku? *Društvena istraživanja*, 9, 473-496.
- Milas, G. i Rihtar, S. (1997.), Ideološke odrednice stranačke naklonosti i namjere glasovanja, *Društvena istraživanja*, 6, 663-676.
- Milas, G. i Rihtar, S. (1998.), Struktura društvenih stavova u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja*, 7, 885-905.
- Milas, G. i Rimac, I. (1994.), Model hrvatskoga političkog prostora, dimenzioniran stavovima glasača, *Revija za sociologiju*, 25, 9-22.
- Rimac, I. (1992.), Socijalni status i politička odluka - izbori 1992., *Društvena istraživanja*, 1, 265-274.